

КНР У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ СТРАТЕГІЇ АДМІНІСТРАЦІЇ Б. ОБАМИ

У даній статті автор проаналізував зовнішньополітичну стратегію Вашингтону стосовно Пекіну. Були визначені зовнішні та внутрішні детермінанти впливу на формування зовнішньополітичного курсу щодо КНР, виокремлені основні підходи адміністрації Б. Обами в побудові взаємодії з Китаєм та досліджені основні зовнішньополітичні документи нової адміністрації.

Ключові слова: США, КНР, зовнішньополітична стратегія, національна безпека, ключовий партнер.

В данной статье автор проанализировал внешнеполитическую стратегию Вашингтона касательно Пекина. Были определены внешние и внутренние детерминанты влияния на формирование внешнеполитического курса в отношении КНР, выделены основные подходы администрации Б. Обамы касательно построения взаимосвязи с Китаем и исследованы основные внешнеполитические документы новой администрации.

Ключевые слова: США, КНР, внешнеполитическая стратегия, национальная безопасность, ключевой партнер.

Author analyzed Washington's foreign-policy strategy towards Beijing in this article. Main internal and external determinants influenced the process of People's Republic of China foreign policy course forming were identified. Author emphasized the main approaches of Obama's administration towards U.S.-China relations structure and researched the main foreign-policy documents of new administration.

Key words: USA, People's Republic of China, foreign-policy strategy, national security, key partner.

Після завершення «холодної війни» і початку формування нового геополітичного світоустрою, КНР декларується як важлива частина зовнішньополітичної стратегії американського уряду.

Це зумовлено, по-перше, зростанням військово-політичної і економічної могутності Китаю, що у свою чергу детермінувало збільшення його значимості та впливу на міждержавні відносини в АТР. Саме це інтерпретує КНР як потенційну загрозу інтересам США. Особливої важливості це набуває з огляду на зовнішньополітичні орієнтири США в АТР, які в багатьох площинах перетинаються з інтересами Пекіну («тайванська проблема», американо-японський військовий союз, ядерна програма КНДР, доступ до Південно-Китайського моря тощо), що впливає не тільки на конструкцію регіональної системи безпеки в АТР, а й становить загрозу світовій стабільності, враховуючи міць та потенціал Вашингтону і Пекіну.

По-друге, домінуючою тенденцією сьогодення є розвиток процесу глобалізації та посилення економічної взаємозалежності США і КНР. За останні тридцять років товарообіг зріс з 5 млрд. дол. США у 1980 р. до 409 млрд. дол. США у 2008 р. Китай є другим за величиною торговельним

партнером Вашингтона та найбільшим джерелом імпорту. Окрім цього, КНР є найбільшим утримувачем зовнішнього боргу США – на кінець листопада 2009 року сума складала 789,6 млрд. дол. США [1].

Відповідно до цього аналіз місця КНР у зовнішньополітичному курсі нової адміністрації демократів набуває надзвичайного значення, оскільки стратегія США є проєкцією тональності американо-китайських відносин, які на сучасному етапі, враховуючі нові політичні та економічні тенденції, можна назвати одними з найважливіших двосторонніх відносин у світі, які здійснюють ключовий вплив на формування регіональної системи міжнародних відносин.

Метою дослідження є визначення місця КНР у зовнішньополітичній стратегії адміністрації Б. Обами.

У зв'язку з цим основними **завданнями** дослідження є:

1) виявити основні підходи нової адміністрації США до формування зовнішньополітичного курсу щодо КНР;

2) дослідити концептуальні зовнішньополітичні документи, прийняті новою адміністрацією демократів.

Аналізуючи історіографію дослідження, можна зазначити, що вищезгадана тематика не є добре розробленою у вітчизняній науці. Це пов'язано з науковою новизною дослідження, оскільки строк правління адміністрації Б. Обами розпочався декілька років тому і ще не є завершеним, так само, як і зовнішньополітичний курс нової адміністрації стосовно КНР все ще знаходиться у процесі формування. Саме тому наукові дослідження в рамках вищезгаданої тематики є предметними і окреслюють або окремі сфери сучасних американо-китайських відносин, або дають характеристику власне зовнішньополітичній доктрині Б. Обами, в рамках якої міститься короткий аналіз зовнішньополітичного курсу щодо Китаю. Так, серед українських науковців концептуально важливими для дослідження були наукові праці Є. Камінського, О. Ковалю, О. Шевчука. Праці російських учених, тематика яких перетинається з предметом даного дослідження, в основному аналізують стратегію Б. Обами щодо КНР через призму побудови власне американо-російських відносин. Якщо говорити про напрямки дослідження, то можна зазначити, що в основному увага приділялась аналізу моделі американського лідерства та місця США в системі міжнародних відносин з приходом до влади Б. Обами, в рамках якого коротко висвітлювалась політика Вашингтону щодо Пекіну. Окрім цього, увагу російських дослідників привернули воєнна політика нової адміністрації США, нова Стратегія національної безпеки США, сучасна двостороння економічна та політична взаємодія США та КНР, ревальвація юаня. Отже, серед російських науковців можна відзначити роботи А. Давидова, Л. Кондрашової, М. Косолапова, С. Рогова, Е. Соловйова, А. Уткіна. Актуальність тематики дослідження звичайно привернула увагу відомих американських політологів, серед яких можна відзначити роботи З. Бжезинського, Г. Кіссінджера, О. Шелла.

Для кожного новообраного президента США вироблення зовнішньополітичного курсу щодо КНР є складним та водночас важливим завданням. Як зазначає російський науковець А. Давидов, очільники Білого Дому зіштовхуються із серйозною дилемою по відношенню до Піднебесної: «як поєднати практично несумісне? – з однієї сторони, продовжувати зміцнювати відносини з Пекіном, усе ширше втягуючи його у сформовану Заходом систему політичних, економічних та фінансових інститутів і одночасно сприяючи таким чином підсиленню ваги, авторитету та державної могутності Китаю. А, з іншої – прагнути стримувати галопуюче зростання міцці КНР як спробу зберегти свої лідируючі позиції» [2, с. 3].

На думку автора, при об'єктивному аналізі нових політичних тенденцій у міжнародному середовищі, можна виявити серйозні підстави для модернізації новообраною адміністрацією США зовнішньополітичного курсу щодо «китайського напрямку». Вихідною точкою для аналізу зовнішньополітичної стратегії будь-якої адміністрації США

щодо КНР є визначення американськими політикоформуючими колами місця та ролі власне Сполучених Штатів на міжнародній арені. Так, незадовго до приходу до влади адміністрації Б. Обами, Національна розвідувальна рада США опублікувала прогноз стосовно порядку світоустрою, де зазначається: «До 2025 року «міжнародна спільнота» як сукупність національних держав більше не буде існувати. Влада буде розподілена між новими гравцями – бізнесом, етнічними та релігійними групами, організованими злочинними угрупованнями тощо. Виникне багатоплярний світ, де США будуть однією з найвпливовіших держав, але їх домінуюче положення занепаде» [3, с. 4]. Для порівняння можна зазначити, що в прогнозі Національної розвідувальної ради США до 2020 року зазначалось про збереження лідерства США. Така переоцінка власного місця в системі міжнародних відносин є відображенням нових політичних тенденцій у світі, однією з яких є світова фінансова-економічна криза та її наслідки. До того ж не останню роль зіграли невдачі США в зовнішній політиці, зтяжні воєнні компанії в Іраці та Афганістані, невирішені проблеми ядерного потенціалу Північної Кореї і як наслідок значне погіршення іміджу на міжнародній арені. Усе це стало приводом для усвідомлення необхідності формування нової моделі американського лідерства, яке б не суперечило національним інтересам інших країн. За словами радника Російської академії наук Г. І. Чуфріна «епоха «односторонності» (unilateralism) безповоротно зійшла нанівець» [4, с. 3]. Якщо концептуально-теоретичною основою доктрини Дж. Буша мол. було забезпечення хоч і компромісного, але все ж таки глобального лідерства США, то для адміністрації Б. Обами єдиним варіантом став ліберально-консервативний підхід до формування коаліційного лідерства, або ліберальної гегемонії. І перш за все це передбачало побудову концептуально нового рівня взаємовідносин з Китаєм – державою, військова, економічна та політична вага якої стрімко набирала обертів. Підтвердженням цьому є тези з вищезгаданого прогнозу: «Протягом наступних 20 років КНР здійснюватиме найбільший вплив на світ ніж будь-яка інша країна. Відповідно до існуючої ситуації, до 2025 року Китай матиме другу за величиною економіку у світі та найбільший військовий потенціал» [5, р. 6]. За великим рахунком, якщо раніше Вашингтон просуваючи власні національні інтереси міг особливо не звертати увагу на негативну реакцію Пекіну стосовно багатьох питань регіонального і світового значення, то втративши статус наддержави необхідність корегування відносин з КНР набула важливого значення.

Якщо розглядати процес формування зовнішньополітичного курсу стосовно КНР, то не можна не зазначити, що політика Б. Обами щодо Китаю у своєму глибинному вимірі багато в чому містить підходи попередніх адміністрацій Б. Клінтона та Дж. Буша мол., що включає всебічне

втягування КНР у світові політичні та економічні процеси при одночасному обмеженні ведення китайським урядом своєї незалежної гри. Але все ж таки суттєві відмінності можна було побачити вже на початку терміну нової адміністрації. По-перше, зміни попередніх адміністрацій супроводжувались значними тертями у відносинах США і Китаю. Так, демократ Б. Клінтон критикував сприятливу політику Дж. Буша ст. по відношенню до КНР, а республіканець Дж. Буш мол. взагалі називав Китай стратегічним супротивником Америки. Якщо говорити про «китайську політику» Б. Обами, то відбувся доволі плавний конструктивний перехід. Уже у своїй передвборчій компанії майбутній президент зазначав, що розвиток американо-китайських відносин є дуже важливим для США, і він буде підштовхувати Пекін до більш відповідальної ролі в сприянні американському лідерству в рішенні проблем ХХІ ст.

По-друге, новообраний держсекретар США Хілларі Клінтон в якості місця свого першого візиту після вступу на посаду обрала Східну Азію, що є доволі символічним, оскільки це перший такий випадок після 1961 року, так як попередні очільники дипломатичного відомства вирушали з офіційними візитами до Європи або Близького Сходу. На думку автора, американський уряд зробив акцент саме на відвіданні Китаю. Ще у своїй промові перед Комітетом у закордонних справах Сенату США 13 січня 2009 року, в день призначення на посаду, пані Клінтон зазначала, що «Китай є критично важливим актором у глобальному світоустрої, що змінюється» [6]. Це все свідчить про адекватне сприйняття економічного та політичного розвитку Піднебесної та бажанням обрати вірну тактику, враховуючі стратегічну важливість конструктивних відносин з КНР. Відомий український політолог Віктор Каспрук зазначав: «Цим візитом держсекретаря Сполучених Штатів практично започатковується нова ера не лише нової адміністрації Барака Обами у відносинах із цією країною, а й нова ера для всього Китаю. Фактично Хілларі Клінтон прибула в Піднебесну для того, щоб «коронувати» Китай на наддержаву і де-юре, і де-факто» [7].

Під час самого візиту обговорювались стратегічно важливі напрямки двосторонніх відносин, серед яких були виділені три основні ключові сфери співпраці – інтенсифікація зусиль з подолання світової фінансово-економічної кризи, взаємодія у виробництві чистої енергії та з питань зміни клімату і продовження всеосяжного співробітництва з глобальних питань безпеки. Загалом були досягнуті домовленості щодо розширення стратегічного та економічного діалогу США та КНР, включивши до порядку денного сферу безпеки; координування спільної роботи для підготовки до фінансового саміту країн великої двадцятки в Лондоні; започаткування регулярних консультацій на найвищому рівні для досягнення істотних результатів на саміті ООН зі зміни клімату в Копенгагені [8]. Проаналізувавши візит

пані Клінтон до КНР, можна зазначити, що завданням № 1 було запевнення китайського уряду щодо надзвичайної важливості для США співпраці з Китаєм, оскільки найбільш конфліктогенні питання, як от права людини, намагались бути приглушені.

Це ж стосувалось і ситуації з ревальвацією юаня. Ця вкрай важлива для Сполучених Штатів проблема не була порушена адміністрацією Б. Обами ані на зустрічі з головою КНР Ху Цзиньтао 1 квітня 2009 року на економічному саміті країн великої двадцятки, ані на першому раунді Стратегічного та Економічного діалогу США та КНР, який відбувся 27-28 липня 2009 року. Заклик до ревальвації юаня вже довгий час є частиною зовнішньополітичної стратегії американського уряду, оскільки, на думку США, штучно занижений курс китайської національної валюти є протекціоністським засобом субсидювання китайського експорту. Ще з 2002 року американський уряд почав закликати керівництво КНР перейти на більш реальний курс юаня. Так у 2004 році американський сенат запропонував законопроект «Про вільну торгівлю з Китаєм», у якому зазначалось про необхідність запровадження переговорів з Пекіном щодо ревальвації юаня та введення плаваючого курсу [9, с. 39]. У 2005 році був запущений регулярний діалог з Пекіном, формат якого передбачав обговорення в основному важливих економічних питань, одним з яких була проблема ревальвації китайської валюти.

Доволі гнучка позиція адміністрації демократів з цього питання при формуванні змісту політики щодо «китайського напрямку» свідчить про реальні наміри надати взаємовідносинам з КНР нової тональності. Це можна підтвердити і тим фактом, що міністр фінансів Тімоті Гайтнер відразу після вступу на посаду в січні 2009 року, посилаючись, на думку Б. Обами, назвав Китай «валютним маніпулятором», що дозволило припустити, що американський уряд буде дотримуватись доволі жорсткої лінії, адже це був перший коментар вищого ешелону нової влади стосовно американо-китайських відносин. Але незадовго після цього адміністрація Білого Дому запевнила Пекін, що насправді так не вважає, а вже 15 квітня 2009 року у доповіді міністерства фінансів США до Конгресу зазначалось, що «головні торговельні партнери, включаючи КНР, не маніпулюють з курсом валют для отримання несправедливих привілеїв у торгівлі» [10]. Окрім цього, можна зазначити, що під час свого візиту до Пекіну 3 червня 2009 року Тімоті Гайтнер також не став порушувати тему ревальвації юаня під час переговорів, лише зазначивши, що «Китай публічно заявив, що буде рухатись до більш гнучкої системи валютного курсу, тому він розуміє наскільки це важливо». Зі свого боку очільник Вашингтону скоротити дефіцит бюджету при поліпшенні економічної ситуації в країні та надав гарантії Пекіну про збереження їх фінансових

резервів, вкладених у державні облігації США, розмір яких у березні 2009 року склав 768 млрд. дол. США та складає значну частку китайських валютних резервів [11].

Загалом вищезгаданий підхід адміністрації Б. Обами, який характеризувався значною поступливістю, свідчить, що при формуванні зовнішньополітичного курсу стосовно КНР Сполучені Штати просуvalи ідею надання взаємовідносинам з Пекіном нового статусу – рівноправних партнерів, акцентуючи увагу на конструктивному та прагматичному співробітництві, намагаючись інтенсифікувати взаємодію в площині важливих для обох сторін питань.

Не менш концептуального значення для аналізу зовнішньополітичного курсу нової адміністрації щодо Китаю має розгляд цілей та змісту Стратегічного та Економічного діалогу, перший раунд якого відбувся 27-28 липня 2009 року. Якщо регулярний діалог з КНР, започаткований адміністрацією Дж. Буша мол. у 2005 році в основному обмежувався обговоренням питань економічного характеру, то Барак Обама пішов уперед, уключивши до порядку денного проблеми безпеки, що свідчить про наміри побудувати більш конструктивні взаємовідносини та поглибити їх у концептуальних для обох держав сферах. Більше того, на відкритті першого раунду американо-китайського Стратегічного та Економічного діалогу 27 липня 2009 року Б. Обама заявив, що «відносини США та КНР визначають хід історії у ХХІ ст., що робить їх найважливішими двосторонніми відносинами у світі» [12]. Загалом, стратегічна частина діалогу, включала в себе обговорення чотирьох груп важливих питань: 1) двосторонні відносини (обмін візитами); 2) питання міжнародної безпеки (нерозповсюдження зброї, боротьба з тероризмом); 3) глобальні питання (здоров'я, розвиток, енергія, світові установи); 4) питання регіональної безпеки та стабільності (Афганістан/Пакистан, Іран, Північна Корея). За підсумками діалогу сторони узгодили позиції щодо ситуації на Корейському півострові, домовились інтенсифікувати зусилля для сприяння встановлення стабільності в Афганістані та Пакистані та поширення миру між північчю і півднем Судану, узгодили дати проведення наступного раунду Американо-китайського діалогу з питань боротьби з тероризмом, обговорили майбутні Конференції з роззброєння та перегляду Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, домовились розвивати військове співробітництво та розширити військові обміни на всіх рівнях. Між сторонами був підписаний Меморандум з питань зміни клімату, енергії та навколишнього середовища, в якому зазначалось про важливість узгодженої позиції щодо зменшення викидів в атмосферу та перехід до низько-вуглецевої економіки. Загалом це питання було одним з пріоритетних у стратегічній частині діалогу, оскільки від узгодженої позиції Вашингтону та Пекіну залежала успішність прийняття угоди на саміті ООН зі зміни клімату в Копенгагені у грудні 2009 року. Економічна

частина саміту включала обговорення проблем відновлення економіки після кризи, зменшення США бюджетного дефіциту, інвестиції Китаю в американську економіку тощо. Як зазначалось раніше, тема заниженого курсу юаня не обговорювалася.

За словами Девіда Шеера, заступника голови Бюро з питань Східної Азії та Тихого океану Державного департаменту США, саме Стратегічний та Економічний діалог як форма взаємодії визначає формат двосторонніх відносин США та КНР у політиці нової адміністрації. Пан Шеер зазначав: «Ми визнаємо, що Китай є важливим партнером у вирішенні комплексу глобальних викликів, з якими зіштовхуються наші дві країни. З посиленням впливу КНР у світі, збільшується і відповідальність. І КНР має нести відповідальність як глобальний актор та внести свій вклад у вирішення глобальних викликів, таких як економічна криза, зміни клімату та загрози міжнародній безпеці – викликів, які не можуть бути подолані без співпраці наших двох країн» [13, р. 13].

Фактично, проаналізувавши позицію американського політикуму стосовно американсько-китайських відносин та обрану тактику її реалізації, можна зазначити, що червоною лінією при формуванні зовнішньополітичної стратегії йшла теза про надважливість відносин між США та КНР у видозміненій системі міжнародних відносин.

Американським «мозковим штабом» навіть була запропонована ідея особливих відносин між Вашингтоном та Пекіном. Так, Збігнев Бжезинський, колишній радник президента США з питань національної безпеки, у своїй доповіді з нагоди 30-річчя встановлення дипломатичних відносин між США та КНР відзначав: «...нам необхідно утворити неформальну двійку. Відносини між Китаєм та США мають носити характер усеосяжного партнерства» [14]. Аналогічними були роздуми стосовно розвитку двосторонніх відносин і Генрі Кіссінджера, колишнього держсекретаря та радника з питань національної безпеки президента США. У своїй статті на сторінках International Herald Tribune пан Кіссінджер зазначав: «Взаємовідносини між сторонами, які розпочались в основному як стратегічна схема стримування спільного супротивника, з роками перетворились на один з наріжних каменів міжнародної системи. Від відносин Китаю та Америки залежить глобальний економічний порядок у майбутньому. Китайсько-американські відносини необхідно підняти на новий рівень. Сьогоднішню кризу можна подолати лише усвідомлюючи спільність цілей» [15].

На думку автора, визнання за Китаєм ролі рівноправного партнера для вирішення проблем глобального значення є частиною нової зовнішньополітичної доктрини США, яка є адекватною реакцією на корегування ідентифікації власного місця у системі міжнародних відносин та відображенням зростання політичної і економічної могутності Пекіну. І не останню роль у

формування цієї доктрини відіграла саме світова фінансова-економічна криза. Як зазначає російський науковець А. Ломанов: «Світова криза об'єктивно зближує КНР та США, оскільки Вашингтон зацікавлений в отриманні фінансової допомоги зі сторони Пекіну» [16, с. 47].

Загалом розгляд доктринального виміру зовнішньополітичної стратегії Сполучених Штатів неможливий без аналізу основних політичних документів, в яких задекларовані базові принципи та напрямки зовнішньої політики держави. З приходом до влади, новою адміністрацією демократів не було презентовано комплексної зовнішньополітичної доктрини, що зазвичай робили попередники Б. Обами. Достатньо фундаментальною є думка російського науковця Е. Соловйова з цього приводу: «Складається враження, що ті чи інші кроки Обами в зовнішній політиці знаходяться в тісній взаємозалежності від того, що саме зараз відбувається у Вашингтоні, що позбавляє їх стратегічної глибини» [17]. Тобто мова йде про відсутність глобальної стратегії і побудови зовнішньої політики у вимірі реакції на об'єктивні обставини та виклики. Але якщо на початку строку правління Б. Обами спирався на документи адміністрації республіканців, то вже зараз прийнято принаймні два концептуальних законодавчих актів, аналіз яких дозволить виявити бачення місця КНР у зовнішньополітичній стратегії адміністрації Б. Обами.

Так у лютому 2010 року був оприлюднений «Чотирирічний оборонний огляд». Цей документ є доповіддю міністра оборони США президентові та конгресу, в якому окреслені основні виклики національній безпеці Сполучених Штатів, серед яких Китай займає не останнє місце. Ще на початку огляду, характеризуючи місце Вашингтону в сучасній системі міжнародних відносин, було зазначено про збільшення ролі Китаю на міжнародній арені, і як наслідок необхідність пристосовуватись до актуальних політичних реалій та виробляти нову модель американського лідерства: «Сполучені Штати опинились у складній та невизначеній ситуації у сфері безпеки, яка продовжує змінюватись прискореними темпами. Розподіл глобальної політичної, економічної та військової влади стає більш розмитим. Піднесення Китаю, найбільш густонаселеної країни, та Індії, найбільшої у світі демократичної держави, продовжить впливати на формування міжнародної системи, яку вже не можна чітко визначити, де Сполучені Штати залишаться найвпливовішим актором, але будуть вимушені тісніше співпрацювати зі своїми ключовими союзниками та партнерами для підтримки стабільності та миру» [18, с. 3]. Окрім цього, у доповіді міністра оборони виражається стурбованість зростанням військового потенціалу КНР: «Зростаюча присутність та вплив Китаю в регіональних та глобальних питаннях у сфері економіки та безпеки є одним з найбільш важливих аспектів розвитку стратегічного карти в АТР та світі в цілому. Зокрема, збройні сили

Китаю приступили до розробки нової ролі, місії та потенціалу на підтримку своїх зростаючих інтересів, що робить неможливим для КНР відігравати суттєву та конструктивну роль у міжнародних відносинах. США схвалюють сильний, процвітаючий та успішний Китай, який відіграє значну роль у справах глобального значення. США зацікавлені в позитивних перевагах, які можуть виникнути від більшої співпраці. Тим не менш, відсутність прозорості та інформації щодо змісту програми військового розвитку КНР та процесу прийняття рішень піднімають логічні питання стосовно майбутніх намірів та політики Китаю в Азії та за її межами» [Там само, р. 60]. Тобто американським урядом на концептуально-доктринальному рівні визнається за Пекіном роль ключового партнера та надається статус держави, яка здійснює значний вплив на політичні процеси в АТР та світі.

Іншим фундаментальним документом є Стратегія національної безпеки США, яка була презентована у травні 2010 року. Звичайно, що за своєю суттю стратегія носить декларативний характер, але тим не менш є одним з обов'язкових зовнішньополітичних документів, який надає реальне уявлення про пріоритетні напрямки зовнішньої політики США. У новій стратегії КНР інтерпретується як один з ключових центрів впливу на міжнародній арені. Це пояснюється збільшенням глобального впливу Піднебесної на взаємозалежні міжнародні процеси. Окрім цього, окреслюючи своє бачення американського лідерства, нова адміністрація визнає зростання ролі КНР у світі та необхідність домовлятися для досягнення миру і стабільності: «Ми працюємо для побудови глибшого та ефективнішого партнерства з ключовими центрами впливу... таким чином те, що ми можемо взаємодіяти у площинах питань двостороннього та глобального інтересу, визнаючи цю силу у взаємозалежному світі, вже не є грою з нульовим значенням» [19, р. 3]. У стратегії зазначається: «прагматичні та ефективні відносини між Вашингтоном та Пекіном є запорукою подолання найбільших викликів XXI століття. Ми схвалюємо обрану Китаєм роль відповідального лідера у співробітництві зі Сполученими Штатами та міжнародною спільнотою для розвитку пріоритетних сфер взаємодії, таких як оздоровлення економіки, подолання наслідків зміни клімату та нерозповсюдження. Ми не маємо спільної позиції з кожного питання... але це не стане на заваді співпраці у сферах взаємного інтересу [Там само, р. 43]». Разом з тим зазначається, що Вашингтон буде тримати на контролі програму з військової модернізації Китаю, щоб бути впевненим, що інтереси США та їх союзників, регіонального та глобального значення не зачіпаються. Таким чином можна зробити висновок, що у своїй новій Стратегії національної безпеки, США визнають за Китаєм роль ключового центру сили і розуміють необхідність конструктивного діалогу, визнають пріоритетність американо-китайських відносин та

їх важливу роль у забезпеченні миру та стабільності у світі. Разом з тим підкреслюють, що не відмовляться від лідерства, хоч і багато партнерського і будуть активно відстоювати свої національні інтереси. Тобто фактично йде мова про продовження дотримання постулатів доктрин «розширення» (за рахунок сприяння активному включенню Китаю у вирішення проблем глобального значення) та «стримування» (недопущення ведення Китаєм своєї незалежної гри), що мало чим відрізняється від позиції попередніх адміністрацій. Але, якщо порівняти новий зовнішньополітичний документ зі Стратегією національної безпеки США, яка була прийнята адміністрацією Дж. Буша мол. у 2006 році, то при наявності схожих підходів можна виявити одну концептуальну відмінність. Б. Обама у своїй стратегії інтерпретує Китай як рівноправного партнера – не в сенсі однакової ролі на міжнародній арені, а в площині побудови двосторонніх відносин. А стратегія Дж. Буша асоціює Китай з «неслухняним молодшим братом», якому треба виконати програму вимог у політичній, економічній та військовій сфері, щоб отримати схвальну оцінку Сполучених Штатів та можливість розвитку партнерських відносин: «Лідери Китаю мають розуміти, що вони не можуть йти мирним шляхом звертаючись до старих способів мислення та дій, що можуть заподіяти шкоди у регіоні та світі, серед яких:

- продовження непрозорого військового розвитку;

- розширення торгівлі шляхом намагань «замкнути» постачання енергоносіїв по всьому світу або пошуків прямих ринків збуту радше ніж відкриття своїх – так ніби Китай може притримуватись меркантилізму запозиченому з дискредитованої ери;

- підтримка країн, багатих на ресурси, без врахування неприпустимої внутрішньої політики та негідної поведінки закордоном режимів цих країн» [20, с. 4–42].

Фактично США, керуючись своїми власними національними інтересами, виражають незгоду з політикою Китаю в тій чи іншій сфері, що інтерпретує Піднебесну як супротивника в стратегії республіканців. Окрім того, якщо адміністрація Б. Обама називає Китай ключовим центром впливу, то Дж. Буш мол. окреслює таке положення речей у майбутньому та можливому часі: «Якщо Китай стане глобальним гравцем, він має діяти як відповідальний актор на міжнародній арені...» [Там само, с. 41].

За великим рахунком, проаналізувавши стратегічно важливі зовнішньополітичні документи нової адміністрації, можна дійти висновку, що на доктринальному концептуально-теоретичному рівні йде мова про переоцінку значення та ролі власне КНР на міжнародній арені, і як наслідок американо-китайські відносини.

Але говорити про глибинне переформатування зовнішньополітичного курсу нової адміністрації США стосовно КНР поки що неможливо, оскільки

конфліктогенні релікти двосторонніх відносин продовжують серйозно впливати на їх зміст та тональність. Фактично, витримавши курс на прагматизм та конструктивне партнерство, Б. Обама вдався до декількох кроків, які перекреслили всі зусилля з надання американо-китайським відносинам статусу «найважливіших відносин» у стратегії американського уряду. Так, 25 січня 2010 року Б. Обама оприлюднив перед конгресом інформацію про наміри продати Тайваню партію озброєнь та військової техніки на суму 6,4 млрд. дол. США. Угода передбачала постачання 60 бойових вертольотів Black Hawk UH-60M, 114 зенітно-ракетних комплексів Patriot PAC-3, 12 протичовнових ракет Harpoon Block II, 2 мінно-пошукових корабля класу Osprey і вдосконалену командну систему Po Sheng («Широка перемога»), розроблену спеціально для потреб тайваньських військових. Це викликало бурхливу реакцію китайського уряду. Офіційний представник МЗС КНР Ма Чжаосюй заявив, що «Китай виступає рішуче проти продажу зброї Тайваню» і китайська влада оголосила про розрив військових контактів із США [21]. Невдовзі після цього відбулася зустріч Б. Обама та Х. Клінтон з Далай-ламою XIV. Під час зустрічі Б. Обама виразив тибетському лідеру свою підтримку із збереження унікальної тибетської релігійної, культурної та лінгвістичної ідентичності і захисту прав тибетців у КНР [22]. Разом з цим була відновлена критика в сторону Китаю стосовно ситуації з правами людини, свободи слова, ревальвації юаню тощо. Окрім цього, в грудні 2010 року були проведені наймасштабніші військові навчання США та Японії. З боку Японії в них брали участь 34 тисячі військовослужбовців, 40 військових кораблів й 250 літаків. США представляли 10 тисяч військовослужбовців, 20 кораблів, уключаючи авіаносець George Washington й 150 літаків. Незважаючи на оприлюднення офіційних заяв зі сторони США та Японії, що навчання не спрямовані проти будь-якої країни, не можна не розуміти, що одним з очікуваних наслідків було здійснити стратегічний стримуючий вплив на Китай, ураховуючи низку вищезгаданих кроків американського уряду.

За словами Джона Болтона, колишнього представника США при ООН, а нині старшого наукового співробітника в Американському інституті підприємництва, така політика Вашингтону щодо КНР, яка проводиться безсистемно і навмання, є потенційно шкідливою для Сполучених Штатів [23].

На думку автора, назвати політику Б. Обама стосовно КНР безсистемною є принаймні несправедливо, оскільки такі дії є логічною реакцією на кроки КНР у відповідь стосовно позиції Вашингтону. Нова адміністрація витримала лінію на конструктивізм, фундаментом якої були значні вчинки в стратегічному плані, але не отримала очікуваної відповіді з боку КНР. І якщо Б. Обама не вдався б до стандартних маніпулятивних

кроків, як от Тайвань, права людини та продовжив дотримуватись позиції «згладжування кутів» у багатьох важливих для Сполучених Штатів питаннях, то це б означало фактичну згоду з відмовою від домінуючих позицій, а це собі Вашингтон дозволити не може.

Як зазначає український журналіст-міжнародник Олексій Коваль, це була розвідка боєм і Вашингтон сам розпочав процес відновлення офіційних контактів, відрядивши до Пекіну міністра оборони Роберта Гейтса в січні 2011 року [24]. Не можна зазначити, що цей візит був успішний, але тим не менш у січні відбулася зустріч Б. Обама і Ху Цзиньтао, що говорить про початок відновлення офіційних контактів.

Здійснивши дане дослідження, автор дійшов висновку, що КНР займає значне місце в зовнішньополітичній стратегії адміністрації Б. Обама, що підтверджується численними заявами представників американського уряду та змістом фундаментальних зовнішньополітичних документів.

За великим рахунком, Сполучені Штати, втративши статус наддержави у світлі останніх політичних та економічних подій на міжнародній арені, були змушені піддати коригуванню ідентифікацію свого місця в системі міжнародних відносин. Основою стратегії Б. Обама стала теза про формування багатопартнерського або коаліційного лідерства, де КНР є ключовим партнером Сполучених Штатів. Фактично визнання Китаю рівноправним союзником для подолання проблем глобального значення є свідченням модернізації зовнішньополітичного курсу Вашингтону щодо Пекіну. Але наявність багатьох деструктивних проблем у двосторонніх американо-китайських відносинах та небажання США домовлятися і втрачати лідируючі позиції об'єктивно вказує на продовження дотримання підходів попередників Б. Обама, що включає застосування стратегій «розширення» (за рахунок сприяння активному включенню Китаю у вирішення проблем глобального значення) та «стримування» (недопущення ведення Китаєм своєї незалежної гри).

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваль О. Китай дозрів до супердержави [Електронний ресурс] / О. Коваль // Дзеркало тижня. – 2010. – № 12. – Режим доступу : <http://www.dt.ua/1000/1600/68940/>.
2. Давыдов А. С. «Китайская головоломка» администрации Б. Обама / А. С. Давыдов // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 4. – С. 3–8.
3. Global trends 2025: A transformed world. National Intelligence Council. – Washington D.C.: U.S. GPO, 2008. – 99 p.
4. Тихоокеанская политика США при новой администрации : материалы круглого стола // Мировая экономика и международные отношения. – 2009. – № 7. – С. 3–10.
5. Global trends 2025: A transformed world. National Intelligence Council. – Washington D. C. : U.S. GPO, 2008. – 99 p.
6. Statement before the Senate Foreign Relations Committee. Testimony Hillary Rodham Clinton. January 13, 2009 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/01/115196.htm>.
7. Каспрук В. Східний акцент Гілларі Клінтон [Електронний ресурс] / В. Каспрук // Дзеркало тижня. – 2009. – № 6. – Режим доступу : <http://www.dt.ua/articles/56186#article>.
8. Toward a Deeper and Broader Relationship With China. Hillary Clinton Remarks With Chinese Foreign Minister Yang Jiechi. Beijing, China. February 21, 2009 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/02/119432.htm>.
9. Кондрашова Л. И. Стоит ли укрепляться юаню? / Л. И. Кондрашова // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 8. – С. 36–42.
10. Statement by Treasury Secretary Timothy Geithner on Release of Semi-Annual Report to Congress on International Economic and Exchange Rate Policies [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg90.aspx>.
11. Коваль О. Китай дозрів до супердержави [Електронний ресурс] / О. Коваль // Дзеркало тижня. – 2010. – № 12. – Режим доступу : <http://www.dt.ua/1000/1600/68940/>.
12. Remarks by the President at the U.S. / China Strategic and Economic Dialogue. The White House Office of the Press Secretary [Electronic resource]. – Access mode : http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-by-the-President-at-the-US-China-Strategic-and-Economic-Dialogue/.
13. U.S.-China relations: Maximizing the effectiveness of the Strategic and Economic Dialogue. Hearing before the Subcommittee on Asia, The Pacific and The Global environment of the Committee on Foreign Affairs House of Representatives. – Washington: U.S. GPO, 2009. – 115 p.
14. Brzezinski Z. The group of two who can change the world // Financial times. – January 13, 2009 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.ft.com/cms/s/0/d99369b8-e178-11dd-afa0-0000779fd2ac.html#axzz1JjKBFEor>.
15. Kissinger H. The chance for a new world order // International Herald Tribune. – January 12, 2009 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.nytimes.com/2009/01/12/opinion/12iht-edkissinger.L19281915.html>.
16. Тихоокеанская политика США при новой администрации (окончание) : материалы круглого стола // Мировая экономика и международные отношения. – 2009. – № 8. – С. 44–54.
17. Соловьёв Э. Есть ли у Обама большая внешнеполитическая стратегия? [Электронный ресурс] / Э. Соловьёв. – Режим доступа : <http://perspectivy.net/oikumena/politika/jest>
18. li_u_obamy_bolshaja_vneshnepoliticheskaja_strategija_2010-02-26.htm.
19. Quadrennial defense review report. U.S. Department of Defense. February 2010 [Electronic resource]. – Access mode : http://www.defense.gov/qdr/images/QDR_as_of_12Feb10_1000.pdf.
20. The National Security Strategy of the United States of America. May 2010 [Electronic resource]. – Access mode : http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf.
21. The National Security Strategy of the United States of America. March 2006 [Electronic resource]. – Access mode : <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/sectionVIII.html>.
22. США продадут Тайваню зброї на 6 мільярдів доларів проти волі Китаю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/svit/ssha-prodadut-taivanyu-zbroyi-na-6-milyardiv-dolariv-popri-volyu-kitayu.html>.
23. His Holiness the XIV Dalai Lama at the White House. White House Office of the Press Secretary [Electronic resource]. – Access mode : Source: <http://www.whitehouse.gov/blog/2010/02/18/his-holiness-xiv-dalai-lama-white-house>.

24. Bolton J. Obama's Reckless, Ridiculous China Policy // The Daily Beast. – February 4, 2010 [Electronic resource]. – Access mode : [http:// www.thedailybeast.com/blogs-and-stories/2010-02-04/why-cant-be-more-like-china/full/24](http://www.thedailybeast.com/blogs-and-stories/2010-02-04/why-cant-be-more-like-china/full/24). Коваль О. Китай-США: у пошуку нового балансу сил [Електронний ресурс] / О. Коваль // Дзеркало тижня. – 2010. – № 1. – Режим доступу : <http://www.dt.ua/articles/73264#article>.

Рецензенти: Шевчук О. В., д.політ.н., професор;
Седляр Ю. О., к.політ.н., доцент.

© Надрага Х. М., 2011

Стаття надійшла до редколегії 20.04.2011 р.